

ΦΙΛΙΑ

Φίλε Δημόνικε

σκόπιμα ξεκινῶ τό σημερινό μου γράμμα μέ τήν λέξη «φίλε», ἐπιθυμῶντας ἐξ ἀρχῆς νά χαράξω τά ὅρια τῆς φιλίας μας, μιᾶς σχέσης, δηλαδή, πού ἦταν στήν ἀρχαιότητα θεσμοθετημένη στό ἐπίπεδο, σχεδόν, τῆς θρησκείας. Θέλω νά πῶς ἀπλᾶ πῶς ἂν ὁ θαυμαστός αὐτός δεσμός ἀνάμεσα σέ δύο ἀνθρώπους δέν ἔχει ὡς πρότυπο καί στόχο του κοινές ἀναζητήσεις στόν πνευματικό κόσμο τότε παραμένει στά ὅρια τοῦ τυχαίου, τοῦ βολικοῦ, τῆς συνήθειας ἢ, ἀκόμη χειρότερα, τοῦ ψυχροῦ συμφέροντος. Καί ὑποθέτω, δέν θά διαφωνήσεις, ἂν ἰσχυριστῶ πῶς, σήμερα, ἐλάχιστα παρόμοια δείγματα σχέσεων μπορεῖ κανείς νά ὑποδείξει στόν σύγχρονο κόσμο. Ἡ ἀγνότητα, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ ἀνυστερόβουλη προσφορά, ἡ σταθερότητα, κυρίως στίς σχέσεις δύο ἀνθρώπων μοιάζουν μᾶλλον μέ οὐτοπική ἀναζήτηση. Μιά ἀληθινή φιλία βασίζεται ἀλλά καί ὑπηρετεῖ ὅλες τίς ἀρετές τῆς παράδοσης ἐνῶ στόχος ζητούμενος παραμένει πάντα ἡ πνευματική τελείωση τῶν φίλων. Κάτι πού ὀφείλει νά χαρακτηρίζει κάθε σκέψη, κάθε λόγο, κάθε πράξη ὡς μέσον γιά τήν ἀποκάλυψη τῆς Ἀλήθειας. Ἄλλη φιλία δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει. Βέβαια, μπορεῖ μιᾶ σχέση νά τήν ὑποδέεται. Καί ξέρουμε πῶς αὐτό συμβαίνει σήμερα τίς πιό πολλές φορές. Οἱ ἀνθρωποι παρανομοῦν διαρκῶς. Ἔτσι ἀναζητοῦν συνενόχους ὄχι, ὅμως, φίλους. Οἱ ἡδονόχαροι ἐξασφαλίζουν συντρόφους στήν ἀκολασία τους ὄχι, ὅμως, φίλους. Οἱ κυνηγοί τοῦ συμφέροντος κάνουν εὐκόλα συνεταιίρους. Ὅχι, ὅμως καί φίλους. Οἱ πολιτικοί συλλέγουν ψηφοφόρους, οἱ ἱερεῖς ὀπαδούς, οἱ δάσκαλοι ἀκροατές. Δύσκολα, ὅμως, φίλους. Οἱ ἀνθρωποι τῆς ἐξουσίας περιβάλλονται πάντα ἀπό κόλακες. Ποτέ ἀπό φίλους. Οἱ ἀργόσχολοι γιά νά μειώσουν τήν πλήξη τους κάνουν συνδέσμους, συλλόγους, «έστιες», καί ἄλλες ἐνδιαφέρουσες συνάξεις ὅπου δημιουργοῦν περιστασιακές δῆθεν φιλίες πού συχνά μάλιστα βιάζονται νά τίς χαρακτηρίσουν καί «ἀδελφικές».

Πόσο μπορεῖ κανείς νά βασίζεται, ἀγαπητέ μου Δημόνικε, σέ φιλίες πού στηρίζονται σέ μιᾶ λ.χ. κοινή πολιτική ἐπιλογή ἢ σ' ἕναν κοινό ἐχθρό ἢ στήν ὑποστήριξη μιᾶς ποδοσφαιρικής ομάδας ἢ στήν κοινή καταγωγή, τήν θρησκευτική λατρεία ἢ ἀκόμη, σέ μιᾶ πάρεργη ἀπασχόληση, ὅπως π.χ. τό κυνήγι, τό ψάρεμα ἢ ἡ συλλογή γραμματοσήμων; Τυχάρπαστες, σαθρές, παροδικές καί ἀνούσιες διέξοδοι στήν ἀνία καί τήν πλήξη τοῦ

αιχμάλωτου μηχανικού ανθρώπου πού μόνο φιλία δέν υπόσχονται. Έτοιμόρροπες σχέσεις πού, άπίστευτα εύκολα, μετατρέπονται σέ άντιπάθεια, έχθρα, ψυχρότητα άκόμη καί μίσος. Άληθινές φιλίες μόνο μέσα στην κοινή άναζήτηση τής Άλήθειας μπορούν νά θεμελιώνονται, καλό μου παιδί. Δές μέσα στην έμπειρία σου. Γνωριμίες στον βίο μας έρχονται καί παρέρχονται πολλές. Πόσες, όμως, άπ' αυτές μπορούν νά διεκδικούν τήν ουσία μιās στέρεης φιλίας; Ένα ταξίδι, ή θητεία μας στον στρατό, οί σπουδές μας σέ όλες τες βαθμίδες τής εκπαίδευσης, ή επαγγελματική μας δραστηριότητα, κάποτε οί διακοπές του καλοκαιριου μās φέρνουν υποχρεωτικά, βέβαια, σέ επαφή μέ δεκάδες ενδιαφέροντες καί μή ανθρώπους. Πόσοι άπ' αυτους επέζησαν ως παρουσίες στο τέλος των αντίστοιχων περιόδων του βίου μας; Πόσοι άντεξαν στην άπόσταση καί τήν αναπόφευκτη φθορά του χρόνου; Άν σου τά γράφω αυτά είναι, πρωτ' άπ' όλα για έναν σημαντικό λόγο: προσπάθησε νά ξεχωρίζεις πάντα τες γνωριμίες άπό τες φιλίες. Οί πρωτες παρέρχονται, είναι τυχαίες ή μās τες επιβάλλει κάποια άνάγκη, ένα καθήκον ίσως ή μιá υποχρέωση αναπόφευκτη. Οί δεύτερες είναι πάντα προϊόντα επιλογής μας. Κι εδώ είναι τό δεύτερο καί πιο σημαντικό θέμα πού θέλω νά συζητήσω μαζί σου.

Νομίζω πώς δέν θά διαφωνήσουμε μέ τό γιγάντιο πνεύμα του Άριστοτέλη πού όρίζει ως άριστη τήν φιλία πού ένώνει δυό ανθρώπους πού επιδιώκουν άπό κοινου τό «Άγαθόν». Τήν όνομάζει τέλεια. Άναπτύσσεται πάντοτε άνάμεσα σέ ανθρώπους πού είναι άγαθοί άπό τήν φύση τους καί όμοιοι στην άρετή, επιθυμούν μέ τον ίδιο τρόπο τό καλό ό ένας του άλλου, χωρίς νά επιδιώκουν ανταπόδοση, μόνο καί μόνο γι' αυτό καθαυτό τό «Άγαθόν» επειδή είναι στή φύση τους. Αυτή είναι ή πιο στέρεη φιλία, Δημόνικε, άφου ή Άρετή είναι κάτι μόνιμο, στέρεο, διαρκές. Καί, βέβαια, είναι καί ή πιο σπάνια. Νά σημειώσουμε πώς οί άλλες δυό μορφές φιλίας, όπως τες αναφέρει ό μεγάλος Σταγειρίτης σοφός, είναι για τήν κοινή εύχαρίστηση ή για τό κοινό συμφέρον. Κι αυτές καθώς ξέρουμε δέν διατηρούνται παρά μόνο όσο κρατούν οί κοινές επιδιώξεις των «φίλων»². Πού ή διάρκειά τους είναι πάντοτε σύντομη. Έτσι άναγνωρίζουμε εύκολα στην έμπειρία μας πώς παρόμοιες «φιλίες» άναπτύσσονται άνάμεσα σέ κατώτερους ή χυδαίους ανθρώπους, όπου αυτό πού υπερέχει είναι ή άπαίτηση, ή διεκδίκηση, ή άπόκτηση, σέ αντίθεση μέ τήν φιλία των ένάρετων πού ή τελειώσή της

βρίσκεται στήν προσφορά, στήν αταλάντευτη σταθερότητα, στήν ακλόνητη πίστη. Καί ὁ πιστός φίλος εἶναι σκέπη κραταιά, εἶναι φάρμακο ζωῆς, εἶναι πολύτιμος λίθος δίχως ἀντίκρυσμα³ καθώς γράφεται στήν Π. Διαθήκη. Ἐπειδή δέν μπορεῖ νά γεννάει ἀγάπη ὀτιδήποτε στόν κόσμο, δέν μπορεῖ ν' ἀποτελεῖ πυρήνα φιλίας παρά μονάχα ὅτι εἶναι ἄξιο ν' ἀγαπηθεῖ. Δηλαδή: τό Ἀγαθόν, τό εὐχάριστο καί τό χρήσιμο⁴. Τό πρῶτο ἀνήκει ὡς ἐπιδίωξη στούς ἐνάρετους. Τό δεύτερο στούς νέους κυρίως καί τούς ἀνθρώπους τῆς ἄγνοιας. Τό τρίτο στούς ψυχρούς συμφεροντολόγους, τούς ἐγωϊστές καί τούς ἄκαρδους.

Οἱ ἐνάρετοι, ἀγαπητέ μου Δημόνικε, δέν ἀνταποκρίνονται ἀπλᾶ στήν ἀνάγκη νά βοηθήσουν τόν φίλο. Τό ἐπιδιώκουν κιόλας. Ἀγρυπνοῦν γύρω ἀπό τίς μεταβολές τῆς ζωῆς τῶν φίλων τους, ἔτοιμοι νά προστρέξουν πρῖν κἀν τούς ζητηθεῖ. Οἱ ἴδιοι δέν ἀξιῶνουν τίποτε οὔτε καί ἀπαιτοῦν ἀνταλλάγματα. Εἶναι αὐτό τό ἐπίπεδο ἀκριβῶς πού ἀπαιτεῖ ὁ Ἰησοῦς ἀπό τούς μαθητές Του γιά νά μπορεῖ νά τούς ἀποκαλεῖ φίλους⁵.

Οἱ ἀληθινοί φίλοι δέν δανερίζουν ποτέ. Ἀπλᾶ δίνουν. Κι αὐτός πού πήρε πρέπει αὐθόρμητα νά ἀνταποκριθεῖ στήν ὑποχρέωση ἐπιστροφῆς τῶν δανεικῶν, ἐπειδή στόν φιλικό δεσμό δύο ἐνάρετων ἀνθρώπων ἡ διαφορά ἀνάμεσα στό νά δίνεις καί νά παίρνεις εἶναι ἀνύπαρκτη. Πρέπει νά εἶναι ἀνύπαρκτη. Στό μέτρο πού ἡ φιλία εἶναι μιά σχέση ἀγάπης χωρίς ἰδιοτέλεια καί ὑπολογισμούς, μιά σχέση ἀδιάκοπης προσφορᾶς, ὑπηρεσίας καί φροντίδας στόν φίλο, δέν εἶναι ἄλλο παρά προέκταση τῆς ἀγάπης στόν ἀληθινό Ἐαυτό, στόν Ὑπέριστο Κύριο. Καί μόνο αὕτη εἶναι μιά σχέση ἀληθινά σταθερή, ἀκλόνητη καί ἀμόλυντη. Ὁ πραγματικός φίλος, λοιπόν, εἶναι κάτι ἀληθινά πολύτιμο καί χρειάζεται νά τόν υπηρετοῦμε μ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν διάθεση. Μιά Ἀραβική παροιμία λέει πῶς «ἂν θέλεις νά γνωρίσεις τήν πραγματική γλύκα τοῦ χουρμά, δῶστον νά τόν φάει ὁ φίλος σου». Ὑπάρχει κι ἄλλη μιά παροιμία, πιό σοβαρή στούς Ἀραβες: «ἂν ἓνας φίλος σου εἶναι φτιαγμένος ἀπό μέλι, δέν σημαίνει ὅτι πρέπει καί νά τόν φᾶς»(!). Ἀντιλαμβάνεσαι τό νόημα. Κι αὐτό μοῦ φέρνει στόν νοῦ πολλές ιδέες πού νοιώθω τήν ἀνάγκη νά σοῦ μεταφέρω, καλό μου παιδί.

Ἡ φιλία εἶναι μιά σχέση καθαρά πνευματική ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ οὐσία τῆς ἀγάπης εἶναι οὐσία τοῦ Θεοῦ⁶. Ἀγαπᾶμε στό μέτρο πού μπορούμε νά συρρικνώσουμε τό «ἐγώ» μας. Οἱ φίλοι μας ποτέ δέν μᾶς ἐπιβάλλονται. Εἶναι ἀπόλυτα στή δική μας διακριτική εὐχέρεια νά τούς ἐπιλέξουμε. Νά

μοιράζεσαι πάντα τή χαρά σου μέ τούς φίλους ὄχι τήν λύπη σου. Νά δέχεσαι μέ προθυμία τίς λύπες τους ἀλλά μή ζητᾶς νά μοιραστεῖς τήν χαρά τους. Ἐκτός κι ἂν ἐκεῖνοι ἀποφασίσουν νά τήν μοιραστοῦν μαζί σου. Νά θυμᾶσαι, Δημόνικε, πώς ὁ ἀληθινός φίλος σταθμίζεται στίς δοκιμασίες σου, ὅταν ἐπιλέγει νά τίς μοιραστεῖ μαζί σου. Καί εἶναι ἀκόμη πιό ἀληθινός ὅταν τόν ἀποκτᾶς στίς δύσκολες στιγμές τοῦ βίου σου⁷. Μήν γίνεσαι ποτέ φορτικός στούς φίλους σου, διατηρώντας πάντα τήν εὐγένεια καί τήν εὐπρέπειά σου, μακρῶς ἀπό ὄση οἰκειότητα κι ἂν ἔχετε ἀποκτήσει. Νά εἶσαι πάντα γλυκομίλητος⁸ καί ἀνεκτικός. Δέν ὑπάρχει ἄνθρωπος πού μπορεῖ νά ζήσει τόν βίο του δίχως φίλους. Ἀκόμη καί ὁ πιό εὐτυχισμένος. Πρόσεξε ὅμως: δέν ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό φίλους πολλούς ἀλλά ἀπό λίγους ἐνάρετους καί συνετούς. Τέτοιους πού θά ἐξομοιώνουν τό Ἀγαθό τῆς δικῆς τους ζωῆς μέ τό ἀντίστοιχό του φίλου τους.

Ἀπόφευγε, ὅσο εἶναι στή δική σου εὐχέρεια, τήν συναναστροφή μέ ἐπιδειξίες, ματαιόδοξους καί ὀργίλους ἀνθρώπους¹⁰. Καί μακρῶς πάντα ἀπό ἀνθρώπους κρυψίνοες καί καχύποπτους. Μέ τόν κακό ἄνθρωπο ὑπάρχει κάποτε ἐλπίδα συνεννόησης. Μέ τόν καχύποπτο, ποτέ.

Ἐλπίζω, ἀγαπητό μου παιδί, νά κατάφερα νά σοῦ μεταφέρω μερικά χρήσιμα καί ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς ἐμπειρίας μου γύρω ἀπό τό τόσο σοβαρό αὐτό θέμα τῆς φιλίας, πού δέν εἶναι, παρᾶ μιᾶ ἔκφραση τῆς πατρικῆς μου ἀγάπης. Προσπαθεῖστε νά καλλιεργήσετε στήν συντροφιά σας αὐτή τήν προοπτική. Μήν περιμένετε μόνο νά παίρνετε. Ἀκόμη καί συμβουλές. Ἄν νοιώθετε κάποτε τήν ἔλλειψη ἀγάπης προσπαθεῖστε νά δώσετε στούς ἄλλους αὐτό ἀκριβῶς πού σᾶς λείπει.

Τά φιλιά καί τήν φιλία μου σέ ὄλους καί ιδιαίτερα στόν Ὁρέστη πού, διαρκῶς, παραπονιέται πώς τόν ἀγνοοῦν καί τόν παραμελοῦν οἱ ἄλλοι. Ἡ ἐπίθεση ἀγάπης εἶναι πολύ πιό γόνιμη ἀπό τήν προσμονή της.

Ὁ Θεός μαζί σου

1. Τελεία δ' ἐστίν ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία καί κατ' ἀρετήν ὁμοίων· οὗτοι γάρ τ' ἀγαθὰ ὁμοίως βούλονται ἀλλήλοις ἢ ἀγαθοί, ἀγαθοί δ' εἰσί καθ' αὐτούς (ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ, ΒΙΒΛ. Θ' 1156 β).

2. Διό ταχέως γίνονται φίλοι καί παύονται.(ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ, ΒΙΒΛ. Θ' 1156 α'.
3. ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ, Ι § 14-16.
4. Δοκεῖ γάρ οὐ πᾶν φιλεῖσθαι ἀλλά τό φιλητόν, τοῦτο δ' εἶναι ἀγαθόν ἢ ἡδύ ἢ χρήσιμο (ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ, ΒΙΒΛ. Θ', 2).
5. Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ ἐνῶ ποιῆτε ὅσα ἐγώ ἐντέλλομαι ὑμῖν (ΙΩΑΝ., XV § 14).
6. Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν (Α' ΙΩΑΝ., § 8).
7. Εἰ κτᾶσαι φίλον ἐν πειρασμῷ κτῆσαι αὐτόν (ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ, Ι § 7).
8. Λάρυγξ γλυκύς πληθυνεῖ φίλους (ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ Ι § 1).
9. Δεῖ ἄρα τῶ εὐδαίμονι φίλων (ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: Ἠθικά Νικομάχεια, ΒΙΒΛ. Ι § 9).
10. Φίλω δέ ὀργίλω μή συναυλίζου (ΠΑΡΟΙΜ. XXII § 24).